

Arhiv Društva slovenskih likovnih umetnikov v 50. in zgodnjih 60. letih 20. stoletja ter želja po trgu z umetninami

PETJA GRAFENAUER
NATAŠA IVANOVIĆ
URŠKA BARUT

1 FRAGMENTI ZGODOVINE 1934–1952

Današnje Zvezo društev slovenskih likovnih umetnikov (ZDSLJU) so poimenovali leta 1982, pred tem je v lastni zgodovini ta stanovska organizacija profesionalnih likovnih umetnikov zamenjala kar nekaj oznak: od Slovenskega umetniškega društva (1899–1919), Društva slovenskih upodabljajočih umetnosti, DSUU (1919–1928, 1945–1953), pozneje Društva slovenskih likovnih umetnikov, DSLU (1936–1945, 1953–1982), slednji je dobil ime sicer že 10. marca 1934, vendar v različici poimenovanja Društva likovnih umetnikov Dravske banovine (1934–1936), čigar naziv se je obdržal relativno kratko. Tedaj je društvo sestavljalo 26 slovenskih slikarjev in kiparjev. Minilo je 19 let društvenega delovanja, prišla in odšla je druga svetovna vojna, zgodila se je sprememba družbenega sistema. Tik po končani

drugi svetovni vojni, dne 31. avgusta 1945, je občni zbor Društva slovenskih likovnih umetnikov v Ljubljani predlagal nekaj novosti in sprememb, ki so nastale na podlagi pregleda društvenega dogajanja v preteklosti ter z likvidacijo bivšega DSLU in ustanovitvijo novega Društva slovenskih upodablajočih umetnikov v Ljubljani (DSUU). V mali filharmonični dvorani v Ljubljani so udeleženci občnega zbora zgodaj zjutraj poslušali referat ministra za prosveto dr. Ferda Kozaka, predstavitev zastopnika predsednika Narodne vlade Slovenije Borisa Kidriča, referat o slovenski Umetnostni akademiji dr. Staneta Mikuža in razpravo o šoli za umetnostno obrt Mire Šubica, pa referat o ustanovitvi Umetniške zadruge Doreta Klemenčiča, slednji je podal tudi nekaj predlogov o socialnem zavarovanju umetnikov, Božidar Jakac pa se je dotaknil vprašanja o ustanovitvi slovenske umetnostne revije. Najbolj pomemben del srečanja so predstavljale volitve novega predsednika ter devetih odbornikov, nadzorstva, umetniškega sveta, dveh zastopnikov spomeniške komisije in štiričlanskega pripravjalnega odbora za ustanovitev slovenske Umetnostne akademije v Ljubljani.¹ Mestni Narodnoosvobodilni odbor Ljubljana je v imenu ministrstva za notranje zadeve zelo hitro, dne 8. septembra 1945, potrdil društvu odločbo, da lahko nadaljuje s svojim delovanjem (Komelj, Zlokarnik, 2019, 31). Kot že omenjeno, je reorganizacijo društva povzročila sprememba družbenega sistema, nezavidljiva situacija nekaterih članov, ki so prestali grozote taborišč, in nenazadnje skromne preživetvene ekonomske razmere že med vojno kot tudi še nekaj časa po njej. O osebnih in kolektivnih gospodarskih mankih poročajo številni ohranjeni zapisi, ki jih je društvo med 1940 in 1945 naslavljalo na svoje člane in na inštitucije. Tako beremo v arhivu ZDSLUI, ki je bil leta 2015 predan v oskrbo Arhivu Republike Slovenije, kako društveni odbor nagovarja člane, naj prevzamejo potrebščine za delo, saj so jim na voljo nove barve, čopiči in Damarjeva smola, prav tako tudi prostori društva za sestajanje, kjer lahko »uporabijo priložnost za pregled umetnostnih revij in knjig«,² kako člani iščejo pomoč od društva za nakup gumijastih škornjev,³ nujnost organiziranja razstav z namenom, da se bodo pridobila sredstva za osnovne potrebščine umetnikov,⁴ iskanje pomoči obolelim in onemoglim tovarišem,⁵ ali pa pomoči rodbinam umetnikov, ki so bili vpoklicani v vojsko in so živeli samo od prodaje svojih umetnin.⁶

1 AS 1286, mapa 14, Vabilo na občni zbor, 31. 8. 1945.

2 AS 1286, mapa 16, Okrožnica VI, št. 60/42, 25. 10. 1942.

3 AS 1286, mapa 16, Pismo akademskega kiparja in slikarja Alojzija Kogovška, št 55/44, november 1944.

4 AS 1286, mapa 16, Pismo društvu, 1944.

5 AS 1286, mapa 16, Okrožnica, 1. 11. 1939.

6 AS 1286, mapa 16, Udruženje likovnih umetnika v Beogradu, 1. 6. 1940.

Društvo je bilo, kot je razvidno, po vojni pred številnimi izzivi. Programi so bili zasnovani glede na političnoideološke oziroma prednostne umetnostne vsebine, njegovo delovanje pa je bilo odvisno od gospodarskih razmer v novi državi. Lahko bi rekli, da je bil leta 1949 zasnovan najbolj ideološki program društva, v katerem so snovalci izpostavili nekaj nalog, in sicer da le-ta: združuje vse slovenske upodablajoče umetnike za umetniško delovanje in se plodno vključuje v vsestransko izgradnjo socialistične domovine FNRJ; deluje na popularizaciji razvoja in podpiranju upodablajoče umetnosti, po obliki narodne, vendar po vsebini socialistične, da bo dejansko, umetniško izražala življenje narodov Jugoslavije; pomaga razvoju ljudskih upodablajočih središč v okviru Ljudske republike Slovenije in celotne FNRJ; deluje med svojimi člani za razvoj zavesti o potrebi visoke idejnosti in kakovosti njihovega dela zaradi kulturne vzgoje ljudstva v duhu nove nacionalne in družbene povezanosti, odpornosti in odločnosti v premagovanju vseh težav pri izgradnji socializma; skrbi za ideološko politično vzgojo svojih članov v obliki predavanj in diskusij; skrbi v koordinaciji z Umetniško zadruzo za proizvodnjo solidnega slikarskega in kiparskega materiala in orodja ter daje iniciativo domači industriji, zlasti glede nastavljanja delavnic in zadrug idr. (Komelj, Zlokarnik, 2019, 30).

Odkrivanje umetnostnega trga 1952–1959

Kaj se je zgodilo v 50. letih prejšnjega stoletja z društvom, kako so želeli ustanoviti s pedagoško in ekonomsko pomočjo umetnikom tudi stabilen trg z umetninami in ali jim je to z društvenim razstavnim prostorom, preden je prešel od prostorov društva pod okrilje Moderne galerije, tudi uspelo, prvič natančno pojasni arhivsko gradivo ZDSLU. Kako je društvo vodilo Malo galerijo in kako je prišlo do prenosa vodstva, predvsem pa spremembe koncepta galerije? Ta je iz sindikalnega razstavišča, ki ga je bilo mogoče najeti za 500,00 ali 1000,00 dinarjev dnevno,⁷ če je društvo potrdilo kakovost, in so v njem razstavljali predvsem mladi, še neveljavljeni umetniki ter se predstavljali tudi projekti, nepovezani z likovno umetnostjo, z menjavo vodstva postalo Likovni salon, v katerem so razstavljali umetniki, kakršni so Antoni Clavé, Petar Lubarda, Zoran Mušič, Edo Murtić in druga velika imena slovenskega, jugoslovanskega in mednarodnega prostora.

Med drugimi dejavnostmi se je društvo zavzemalo tudi za vzpostavitev umetniškega trga in je tako »1. maja 1952 z razstavo del svojih članov odprlo 'razstavní lokal' na Titovi cesti, ki so ga likovniki krstili z Malo galerijo« (Naši razgledi, 1. 5. 1952, 25). Kot ob odprtju poročajo Naši razgledi ali Ljubljanski dnevnik, ki sicer odprtje razstave omenja že

7 Leta 1955 je bila delavska mesečna plača 8.500 dinarjev, plača javnega tožilca pa 18.600 dinarjev (Letopis 1955 2019).

zadnjega aprilskega dne, naj bi se tu v razdobju dveh do treh tednov vrstile samostojne in skupinske razstave (*Ljubljanski dnevnik*, 30. 4. 1952, 12): »Povabljeni bodo tudi gostje iz drugih republik. 'MG' bo razstavljal še umetno obrt in umetniške fotografije, DSU pa bo pazilo, da bo razstavno gradivo zbrano in kvalitetno« (Naši razgledi, 1. 5. 1952, 25). Konkretno idejo o odprtju novih prostorov je DSUU objavilo že meseca marca v *Ljudski pravici*: »Razen prostorov v Moderni galeriji, ki so primerni le za večje razstave, pa bo društvo odprlo manjšo galerijo za intimne razstave v poslopju Kreditne banke in poskrbelo, da se bodo v njej vrstile kvalitetne razstave, ki si jih bodo lahko ogledali mimoidoči. Take razstave na prometnem kraju so zlasti važne, ker jih mimogrede obiskujejo tudi ljudje, ki še niso stalna umetnostna publika v »Moderni galeriji« (*Ljudska pravica*, 29. 3. 1952, 7).

Po notranji preureditvi,⁸ ki je v letih 1958 in 1959 potekala po načrtih arhitektov Otona Jugovca in Svetozarja Križaja, je postala Mala galerija namreč dopolnilni razstavni prostor *Moderne galerije*« (*Rogina*, 2007, 133).

Vstopni pogoji umetnikov za pridružitvev društvu so bili končana Akademija za upodabljaljoče, pozneje likovne umetnosti ter oblikovanje (ALUO UL) in presoja umetniškega sveta, ki mu je v tem času predsedoval Marij Pregelj. Slovenski svet umetnosti je v poznih 50. letih 20. stoletja predstavljala pretežno Ljubljana, zbuja se je Maribor in se v okviru DSLU pričel potegovati za bolj enakopravno financiranje. Trst je bil problematičen s političnega stališča, kljub temu pa je na tem ozemlju delovalo precej slovenskih umetnikov, ki jih je država uporabila v času politične kampanje za Trst. Vendar DSLU na prošnjo Avgusta Černigoja, da bi postal član društva, ni odgovorilo takoj, ampak po nasvetih najprej povprašalo v Beograd in nato Černigoju članstvo zavrnilo,⁹ Lojze Spacal pa je bil leta 1958 zaradi tujega državljanstva sprejet le kot izredni član in komentar na sestanku DSLU je bil, da ga vzamejo za polnopravnega člana, če spremeni državljanstvo.¹⁰

Člani društva so zasedali upravne odbore Jakopičevega paviljona, *Moderne galerije*, Sveta za kulturo in prosveto Ljudske Republike Slovenije ter Sveta za kulturo pri OLO Ljubljana; bili so torej vključeni v odločanje o materialnih in strokovnih vprašanjih likovne umetnosti pri vseh obstoječih razstavnih institucijah ter financierjih na republiški in mestni ravni. Zapisniki kažejo, da so bili materialni pogoji za umetnike v društvu

8 »Mala galerija se adaptira s pomočjo sredstev Izvršnega sveta IS LRS, ravnatelj omeni tudi, da je obljubil pomoč tudi OLO Ljubljana. Stroški za adaptacijo bodo stali okrog 2.000.000 dinarjev« (*Moderna galerije 1959*, s.p.).

9 AS 1286, Zapisnik seje Upravnega odbora in Umetniškega sveta, 16. 9. 1957; Pismo Avgusta Černigoja tovarišu Zoranu Kržišniku, sekretar DSLU, 23. 9. 1958.

10 AS 1286, Zapisnik seje Upravnega odbora in Umetniškega sveta DSLU, 26. 2. 1958.

še kako pomembno vprašanje ter da se je društvo trudilo s prodajo umetniških del, naročili, odstotki pri avtorskih pravicah in pridobivanjem raznih beneficijev od mesta, republike in države. Člani so imeli zagotovljeno socialno zavarovanje, društvo jim je posredovalo ateljeje iz »ateljejskega fonda«, ki se je npr. v letu 1958 »povečal za nekaj ateljejev« (Ljudska pravica, 2. 10. 1958, 6), v dogovoru s podjetji pa so imeli nekateri ateljeji urejeno celo brezplačno elektriko in snago, kadar je bilo to le mogoče. Uveden je bil tudi program – ki ga v 21. stoletju v Sloveniji že dolgo neuspešno znova uveljavljamo – z imenom *Odstotek za umetnost* (»določen procent pri novogradnjah za umetniško opremo« (DSLJU 1955, 2)). Ob tem so na DSLJU dosegli, da so umetnikom mediji in izdajatelji plačevali med 500 in 1800 dinarjev za reprodukcije njihovih del, želeli pa so si tudi, da bi se na društvo stekala nadomestila za reprodukcije del mrtvih umetnikov.¹¹ Leta 1958 so zahtevali, naj se ustanovi menedžerska organizacija, ki naj skrbi za odkupe razstavljenih del, saj so »galerije pri tem zelo neelastične«.¹²

DSLJU je v povojnem obdobju imelo v sicer težkih razmerah precejšnja sredstva in moč v nacionalnem svetu umetnosti, ki ju je prav ob koncu 50. let pričelo izgubljati. Ob društvu in z društvom je v 50. letih delovala tudi Umetniška zadruga, prostor produkcije oz. »gospodarska ustanova DSUU«, kot navaja še ročno spisani zapisnik,¹³ pod vodstvom kiparja Staneta Keržiča. Imela je livarno in grafično delavnico, stala pa je na mestu današnje stavbe Konzorcij na Slovenski cesti 29 v ljubljanskem centru. Že zgodaj je zapadla v rdeče številke in bila pozneje tudi ukinjena. Društvo je istočasno od Narodne banke najemalo tudi galerijski prostor, ki ga še danes poznamo kot Malo galerijo Banke Slovenije in kjer so ob razstavnih dejavnosti potekali tudi društveni sestanki:

»Na občnem zboru društva slovenskih upodablajočih umetnikov (DSUU) februarja 1952 so prisotni sklenili, da bodo z zamenjavo prodajnega lokala Umetniške zadruge poskusili umetnikom zagotoviti primernejši razstavni prostor za manjše razstave v središču mesta«.¹⁴

Pri izbiri lokacije sta bili društvu pomembni možnosti širjenja in dostopnosti umetnosti, zato so se zavedali dodane vrednosti pri umestitvi razstavišča v središče mesta na prometno frekventno lokacijo (Gerlovič, 2018).

11 AS 1286, Zapisnik seje upravnega odbora DSLJU, 14. 6. 1955.

12 Prav tam.

13 AS 1286, Nesigniran in nedatiran ročno spisan dokument z vsebino zapisnika sestanka članov DSLJU.

14 AS 1286, Zapisnik občnega zbora Društva slovenskih upodablajočih umetnikov, 1. 2. 1952.

Sprva so se neuspešno potegovali za prostore Putnikovega lokala, potem pa jim je uspelo dobiti prostor v poslopiju Kreditne banke na naslovu Titova cesta 11, ki so ga poimenovali Mala galerija. »Kljub temu, da so obnovitvena dela trajala vse do oktobra 1952,¹⁵ je bila Mala galerija kot razstavišče za javnost uradno odprta že 1. maja 1952« (Ljubljanski dnevnik, 30. 4. 1952, 12; Mejač, 2019, 8).

Mala galerija je v okviru DSLU delovala tako, da se je lahko k razstavljanju prijavil vsak član društva in prišel do razstave, o razstavah zunanjih prosilcev pa so odločali na sejah društva. Leta 1958, zadnje leto, ko je DSLU upravljalo z Malo galerijo, je bil program za likovno umetnost zelo slab: razstavljal sta obrobna avtorja France Godec in France Kunaver, ostale razstave je pripravilo Društvo za dekorativno umetnost, od konca leta 1958 pa je bila Mala galerija že zaprta zaradi prenove »in preusmeritve njene dejavnosti«.¹⁶

Kljub močni aktivnosti DSLU v prvi polovici 50. let se zdi, da je to, v sicer težkih povojnih razmerah, delovalo brez celostne vizije in usmerjene ideje, kaj z razstavnim programom, ter so mu bila bližje in pomembnejša preživetvena vprašanja prodaje in drugačnega pridobivanja sredstev za člane, pedagoška vprašanja, vprašanja Zadruge in različnih naročil ter nacionalnih, državnih in mednarodnih selekcij, Mala galerija pa je bila »pokrita« z razstavami članov.

Tudi med letoma 1955 in 1958, ko je DSLU pričel voditi Stojan Batič, ki se je povezal z Zoranom Kržišnikom ter Mali galeriji tako vlil novega zagona in novega upravljavca, ni bilo prav jasno, kaj si je DSLU obetalo od razstavne dejavnosti, njihova predstava o tem, kje in v kakšnih prostorih naj se ta izvaja, pa je bila labilna. Tako se je na Upravnem odboru društva v sestavi Tone Kralj, Jože Ciuha, Rajko Slapernik, Jakob Bazelj, Stane Keršič, Marko Šuštaršič, Cita Potokar in Dore Klemenčič, leta 1955, hkrati razpravljalo o primanjkljaju razstavnih prostorov in je predsednik podal poročilo o možnosti pridobitve »stavbe v Piranu,« ki jo bo treba adaptirati s strani društva; ob tem pa niso imeli niti sredstev, da bi poslali predstavnika društva na razstavo v Pariz, niti sredstev za program Male galerije. Predsednik DSLU Tone Kralj je poročal, da je dobil vtis, da na MLO ne bodo dobili denarja za Malo galerijo in jo bo zato »verjetno treba opustiti«.¹⁷ Dne 22. aprila so za potrebe Male galerije vendarle prejeli 300.000,00 dinarjev, vendar je hkrati banka dvignila ceno za najemnino prostora. Društvo je nanjo takoj naslovilo prošnjo, da bi plačevali

15 AS 1286, Zapisnik VIII. rednega občnega zbora DSUU, Poročilo upravnega odbora, 4. 9. 1953.

16 Gl. op. 10.

17 AS 1286, Zapisnik seje upravnega odbora DSLU, 4. 3. 1955.

le »efektivne stroške«.18 V istem letu je Svet za prosveto od društva odkupil dela tistih mladih umetnikov, ki so razstajljali v Mali galeriji, vendar »niso ob času razstave ničesar prodali« v vrednosti pol milijona dinarjev,19 Malo galerijo so za sestanke in razstave oddajali Društvu likovnih umetnikov uporabne umetnosti po 6.000,00 dinarjev na razstavo.20 Malo galerijo je odnesel iz rok društva slab program. V društvu so jo postavili na najnižje mesto na hierarhični lestvici tedaj majhnega ljubljanskega sveta umetnosti. V njej so mesto dobili oni, ki niso prišli v »resni« razstavišči. Iz več razlogov – mladosti, kakovosti – še neuveljavljeni umetniki so tako zasedali razstavni program Male galerije, ob tem pa so bili na programu sicer kakovostna umetna obrt in celo razni neumetnostni projekti. Tu je lahko razstavil vsak član društva, le prijaviti se je moral. Ko so problem programa opazili občinarji, društvo sprva niti ni razpravljalo o spremembi konceptualne naravnosti galerije, temveč le o lobističnih korakih za njeno ohranitev. Mala galerija je bila za lokalni svet umetnosti leta 1957 »mala« zato, ker je bila najmanjša od vseh treh razstavnih prostorov in tudi najnižje na kakovostni lestvici. Na društvu so se te neakovosti sicer zavedali in jo skušali izboljševati z raznimi ukrepi, kakršen je npr. sprejeti sklep, »da se skrbi za kvaliteto razstav, da v glavnem razstavljajo člani, medtem ko se kandidate žirira«.21 A vendar so še leta 1958 razmišljali, da bi ugodili prošnji Tovarne Planika iz Kranja, ki je želela v galeriji razstaviti najnovejše izdelke.22 Ob priliki Kongresa Zveze Komunistov Jugoslavije v Ljubljani bi člani društva razstajljali v Moderni galeriji, v Mali galeriji pa bi bila razstava Društva likovnih umetnikov uporabne umetnosti, torej nižje cenjene zvrsti. Razstave DSLU v Mali galeriji so potekale še do poletja 1958, dnevna uporabnina za umetnikov najem je bila 500,00 dinarjev, organizaciji Svet Zveze svobod in prosvetnih društev pa so dnevno računali 1000,00 dinarjev. Program je trajal do decembra z razstavo fotografij Petra Kocjančiča, denarja pa še vedno ni bilo od nikoder. Društvo je tako izgubilo razstavni in poslovni prostor, ki so ga iskali v Društvu pisateljev, obljubljen pa jim je bil tudi prostor na Tomšičevi ulici. Dne 4. decembra 1958 je bila v soglasju z izvršnim svetom LRS odobrena dotacija za adaptacijo galerije v višini 500.000,00 dinarjev.23 Dne 2. junija 1959 so bili poslovni prostori društva začasno znova v prenovljeni Mali galeriji. Na Plenumu društva leta 1959 Mala galerija ni bila več na dnevnem redu,

18 Prav tam.

19 AS 1286, Zapisnik seje Upravnega odbora DSLU, 14. 6. 1955.

20 Prav tam.

21 Gl. op. 13.

22 AS 1286, Zapisnik seje Umetniškega sveta DSLU, 2. 9. 1958.

23 AS 1286, Državni sekretariat za finance: Nakazilo dotacije, 4. 12. 1958.

predali so jo v upravljanje Moderni galeriji po dogovoru med društvom (Batičem) in MG (Kržišnikom). Na sporedu je bilo novo vprašanje: rušitev Jakopičevega paviljona.²⁴

Kaj se je dogajalo z Malo galerijo, preden je pod upravo Moderne galerije in po vzoru podobnih ustanov v Franciji želela postati razstavni prostor predvsem za neobsežne, vendar skrbno izbrane razstave tujih in domačih sodobnih likovnih ustvarjalcev, in je v obnovljenih prostorih prvi razstavljal italijanski kipar, grafik in scenograf Marcello Mascherini 19. oktobra 1959? Odprtje prenovljene galerije salonskega tipa je bilo povsem neformalno, a kot se je pokazalo v poznejših letih njenega delovanja, Moderna galerija s tem ni pridobila le nekaj kvadratnih metrov več, temveč pomemben prostor za »živo umetnost«.

Umetnostni trg po izgubi Male galerije

Vsekakor se je društvo ob izgubi razstavnega prostora trudilo obdržati tržno naravnost organizacije, saj brez prodaje ter dodatnih republiških in državnih sredstev ne bi preživel. Tako kakor je bil slab vsebinski program v Mali galeriji, nekajkrat so po mnenju predsednika društva Ive Šubica bile za slab obisk »krive« tudi slabe vremenske razmere, da se je npr. na razstavi Zveze likovnih umetnikov Jugoslavije (SLUJ), ki je bila sicer v Moderni galeriji, leta 1956 prodalo samo 212 katalogov po 20 dinarjev, od razstavljenih del pa so bila prodana *Tihožitje* Miodraga Protića (80.000 dinarjev), *Autoportret* Vojina Bakića (100.000 dinarjev) in *Deklica z ogrlico* v bronu Angela Radovana Koste (80.000 dinarjev),²⁵ tako so tudi člani-odločevalci iskali velikokrat neugodne rešitve, med njimi uveljavljene zasilne razstave kar v restavraciji Hotela Turist v Ljubljani,²⁶ prodajo del ob izvedbi kongresa v Hotelu Lev ali na prodajnem oddelku verige slovenskih trgovin NAMA.

V 60. letih so iskali nove možnosti, velikokrat je bila v zapisnikih podana želja po dobro organiziranih razstavah, ki »bi dejansko šle v korist širših slojev oz. obiskovalcev. Predvideli smo, da bi se dalo umetniku za likovno manifestacijo honorar ne glede na to, ali na tej razstavi kaj proda ali ne /.../ tako da bi odkup izgubil značaj podpore umetnika.«²⁷ Ob iskanju ustrezne višine honorarja se je večina prisotnih strinjala, da mora biti le ta pogojen s tako imenovanim družbenim ugledom, ki ga pri »posameznih avtorjih čutimo vsak dan tudi v širšem merilu, tudi v kadrovskih vprašanjih. Družbeni problem je, kako se stimulira družbeni ugled

24 AS 1286, Zapisnik Plenuma Društva slovenskih likovnih umetnikov, 20. 1. 1958.

25 AS 1286, Dopis Savezu likovnih umetnika Jugoslavije, št. 81, 3. 4. 1956.

26 AS 1286, Dopis Hotela Turist, 9. 11. 1956.

27 AS 1286, Zapisnik sestanka, 8. 10. 1964.

posameznih umetnikov.«²⁸ Večina se je strinjala, da bi vsi člani-razstavljalci dobili 5000 dinarjev honorarja, tuji umetniki pa bi morali plačevati razstavnino pri nas, prav tako jim ne bi pripadal honorar, saj gre za »naš družbeni denar in ne bi bilo umestno, da bi ga trošili za tuje avtorje.«²⁹ Vsekakor so vsi prisotni, tudi Karl Zelenko, bili mnenja, da pri nas še leta 1964 ni razvitega umetniškega tržišča, kakor so ga lahko spoznali nekateri umetniki na pariški razstavi istega leta. Ena od predlaganih Zelenkovih idej, z namenom, da bi se pospešila prodaja umetnin na razstavah, je bila ustanovitev prodajnega oddelka v okviru Moderne ali Mestne galerije, ki bi skrbel za organizacijo komisijske prodaje, s tem pa galerije ne bi imele rizika in bi prejemale celo odstotek od provizije. Na tem področju so se sicer že začeli majhni premiki, saj je Moderna galerija skupaj z Mladinsko knjigo obljubila prodajo grafičnih listov, vendar je Zelenko ves čas opozarjal na prodajno službo, kakršno imajo v velikih galerijah, ne samo v tujini, ampak tudi že v Beogradu. Težave z društvenim razstavnim prostorom so se nadaljevale, največkrat se je pojavil problem ob organiziranju večjih razstav, npr. leta 1965, ko so iskali prostore za skupinsko razstavo dvestotih članov DSLU in so jih morali nevesče razdeliti med Mestno galerijo in Moderno galerijo brez kakršnegakoli koncepta.³⁰ Zapisniki in dopisi v AS kažejo na poslovanje DSLU, na želje članov in včasih na nesmele uresničitve, velikokrat je bila med njimi trdna volja po uspehu, a bolj kot ta jih je razdirala nesloga, niso našli skupne rešitve, ne samo pri približevanju zahodnemu modelu kapitalističnega trga 60. let, ampak tudi v bolj smelih podvigih drugih jugoslovanskih likovnih društev.

28 Prav tam.

29 Prav tam.

30 AS 1286, Izredni sestanek članov DSLU, 2. 12. 1965.

VIR

Arhiv Slovenije (AS) 1286, Zveza društev slovenskih likovnih umetnikov.

LITERATURA

Gerlovič, A. (2018): *Ustanovitev društva*. Dostopno na: <http://www.DSLU-drustvo.si/zgodovina/> (11. 4. 2018).

Komelj, M., Zlokarnik, M. (2019): Iz gradiva o zgodovini ZDSLU v Arhivu Slovenije. *Likovne besede*, 113, 14–31.

Mejač, L. (2019): *Mala galerija: Primerjava razstavnih politik v Mali galeriji in matični stavbi Moderne galerije v obdobju od leta 1959 do leta 1986*. Zaključna seminarska naloga, Mentorica: doc. dr. Katja Mahnič, Univerza v Ljubljani: Filozofska fakulteta, Ljubljana 2019.

Rogina, B. (2007): Iz hišnega arhiva. Prostor Moderne galerije. *Argo. Časopis slovenskih muzejev*, 50/1, Ljubljana 2007, 133–147.

Slovesno in veselo bomo proslavili 1. maj«, *Ljubljanski dnevnik*. 18. 4. 1952, 2.

Prva razstava v 'Mali galeriji' v Ljubljani«, *Ljubljanski dnevnik*. 30. 4. 1952, 12.

O delovnem načrtu Društva slovenskih upodablajočih umetnikov, *Ljudska pravica*, 29. 3. 1952, 7.

Otvoritev 'Male galerije' v Ljubljani«, *Naši razgledi, štirinajstdnevnik za politična, gospodarska in kulturna vprašanja*, 1/8, Ljubljana, 1. 5. 1952, 25.